

ДО ПРОБЛЕМИ РЕТРОСПЕКТИВНОГО АНАЛІЗУ ЗАРУБІЖНОГО ДОСВІДУ ФУНКЦІОНУВАННЯ СИСТЕМИ НЕПЕРЕРВНОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ

Постановка проблеми. Однією з головних особливостей сьогодення є зростання темпів старіння професійних знань і навичок, що пов'язано з необхідністю вузької спеціалізації більшості випускників вищих навчальних закладів, яка й забезпечує їх затребуваність у конкретній виробничій сфері. Грунтуючись на ідеях неперервної освіти, в усіх розвинених країнах створюються освітні структури, призначені для збереження або поновлення професійної придатності працівників.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемам неперервної освіти присвячені праці С. Архангельського, А. Владиславлева, В. Зінченка, В. Кременя, Ю. Кулюткіна, В. Онушкіна та ін.

Дослідженню проблем підвищення рівня професійної кваліфікації фахівців, зокрема таким аспектам, як: методологічним основам неперервної професійної освіти (С. Гончаренко, І. Зязюн, В. Козаков, В. Кремень, Н. Ничкало, В. Олійник); порівняльному аналізу ступеневої освіти в Україні та за кордоном (Т. Кошманова, Л. Пуховська, М. Лещенко); єдності теорії і практики у професійній підготовці вчителя (А. Бойко, В. Красевський, О. Пехота), розвитку психолого-педагогічної компетентності молодих учителів у системі післядипломної освіти (В. Семиченко, Л. Сігаєва).

Дослідженню проблем неперервної освіти як системи, що розвивається, і як чинника розвитку людини на різних етапах її життєвого шляху присвячені праці А. Асмолова, І. Бестужева-Лади, С. Вершловського, А. Владиславлева, В. Зінченка, В. Онушкіна, В. Серікова, В. Сластьоніна, В. Шадрікова, В. Шукшуноватої та ін.

Постановка завдання. Метою статті є аналіз поглядів зарубіжних учених щодо сутності та можливостей неперервної педагогічної освіти; досвіду функціонування зарубіжних ВНЗ із урахуванням особливостей неперервної освіти.

Виклад основного матеріалу. Зміни умов суспільного розвитку, прискорення темпів науково-технічного прогресу, структурні зміни в економіці та соціальній сфері зумовили необхідність створення системи освітніх установ і організацій, які відрізняються від традиційних за цілями, завданнями, функціями, принципам взаємозв'язку із суспільними й виробничими структурами. Освітні заклади, що входять у цю систему, будемо називати далі – *нетрадиційні гнучкі освітні системи* (НГОС). Напрями вдосконалення та реформування освіти в нашій країні багато в чому співвідносяться з тенденціями розвитку світової системи неперервної освіти. Аналіз поглядів учених зарубіжжя дозволяє нам стверджувати, що проглядається й певна схожість у процесах створення нових організаційних форм і структур, покликаних реалізувати ідеї неперервної освіти. Тому аналіз закордонного досвіду організації НГОС, для яких характерні велика різноманітність форм, плюралістичний підхід до цільового і змістовного компонентів освітнього процесу, представляється нам, безсумнівно, корисним. З точки зору тимчасової організації неперервної освіти в різних країнах вважають за краще користуватися різними термінами. Так у США вживають, як правило, термін «довічна освіта» (*Lifelong education*), в Англії вважають за краще користуватися назвою – «тривала освіта» (*Continuing education*). У Швеції прийнято використовувати термінологію Організації економічного співробітництва та розвитку і говорять про «відновлювану освіту» (*Recurrent education*). При цьому підкреслюється, що «...індивід отримує освіту за частинами протягом усього життя. Це означає відхід від сучасної практики неперервної освіти в навчальному закладі перед тим, як індивідуум приступить до трудової діяльності і передбачає чергування освіти з іншими видами діяльності, головним чином, із роботою» [1].

Міжнародний тлумачний словник про освіту, в якому представлено близько десятка визначень неперервної освіти, основні напрями розвитку системи неперервної освіти тісно

пов'язує з розвитком потреб особистості в сучасному суспільстві. Ця точка зору знайшла відображення у виданому Міжнародною організацією праці Міжнародному класифікаторі, де зазначається, що «...система освіти неперервна в тому сенсі, що людина може на будь-якому етапі свого життя отримати взаємопов'язані програми загальної, професійної, спеціальної освіти, які володіють гнучкістю і здатністю бути індивідуалізованими» [2].

Неперервна освіта визначається як – процес зростання освітнього потенціалу особистості протягом життя, що організаційно забезпечується системою державних та громадських інститутів та відповідає потребам особистості та суспільства [3].

Розбіжність підходів до тимчасової організації безперервної освіти виявляється у використанні різної термінології: освіта дорослих; післядипломна освіта, компенсаторне навчання, перманентна освіта, випереджаюча освіта та ін. У моделі неперервної освіти, що розроблено Організацією економічного співробітництва та розвитку, за глобальну мету висувається потреба розвитку особистості, і класифікації всіх видів освіти даються з точки зору життєвих потреб людини. Виділяються три основних етапи:

- перехідний, де людина здобуває освіту певного рівня, що дозволяє вступити в самостійне трудове життя або продовжити освіту на наступному рівні;
- корекційний заповнює недоліки існуючої, традиційної системи навчання або дозволяє продовжити освіту після перерви;
- додатковий, який може бути і суміщений із першими двома етапами, він включає допідготовку у відповідності з конкретними життєвими потребами конкретного періоду трудової діяльності [4].

Формування і функціонування нетрадиційних освітніх структур за кордоном, як правило, було пов'язано з обмеженими можливостями традиційних навчальних закладів у задоволенні потреб у навчанні «дорослих студентів».

Навчання і підвищення кваліфікації у промисловості, сфері бізнесу та громадської діяльності, яке організовується в коледжах і університетах для дорослого контингенту студентів, у США прийнято називати «продовженою освітою». Аналіз ідеології «продовженої освіти» в США, з точки зору концепції безперервності, дозволяє виділити два компоненти:

- навчання, що організовується за ініціативою самого учня, що переслідує особисті цілі, які пов'язані або з професійним зростанням (підвищення кваліфікації), або з підвищенням соціального статусу (неформальна освіта);
- навчання за стандартними навчальними програмами, яке передбачає не тільки навчання, але й набуття деякого досвіду трудової діяльності в новій для людини професійній сфері.

Як уже зазначалося вище, в процесі професійної діяльності відбувається постійна зміна характеру праці у промисловій та громадській сфері діяльності. У зв'язку з цим актуалізується проблема набуття нових знань і навичок не тільки в період навчання, але й безпосередньо в процесі трудової діяльності. В останні роки головну роль у вирішенні цих проблем відіграють курси підвищення кваліфікації, що організовуються при вищих навчальних закладах, які здійснюють зв'язок між «навчальними та робочими місцями».

Програми кооперативної освіти (у США та Канаді) й організовані аналогічні сендвіч-курси в Англії пропонують оптимальне чергування навчання і роботи. За цими програмами навчаються зазвичай студенти вищих навчальних закладів. «Кооперативна програма» будується за таким принципом: освоєння навичок роботи на 5-6-ти робочих місцях на виробництві чергується з навчальними семестрами. У результаті професійна підготовка майбутнього працівника виявляється максимально наближеною до вимог виробництва, але при цьому студенти, які навчаються за такою програмою, закінчують навчання на рік пізніше, ніж ті, хто навчається за академічними програмами. Наприкінці 90-х років 30% всіх ВНЗ США, 40% університетів Канади пропонували різні види кооперативних програм для навчання студентів. Оцінка програм кооперативного навчання, проведена зарубіжними вченими, показала, що головною їх перевагою є гнучкість, пристосованість до попиту на

ринку праці за рахунок навчання специфічним навичкам роботи, як на конкретному виробничому місці, так і в навчальному закладі. При такій формі навчання всі зацікавлені сторони отримують істотні вигоди: підприємство має можливість відібрати найбільш підготовлених студентів; студент – отримати додаткові кошти як винагороду за свою працю; навчальний заклад, отримуючи додаткові кошти на свій розвиток, має можливість більш ефективно використовувати свої ресурси. Але найголовніше полягає в тому, що така форма навчання дозволяє студентам ознайомитися з найсучаснішими технологіями і процесами в промисловості та наблизити навчання до потреб виробництва. Кооперація навчання з роботою на конкретному підприємстві, що займається проектуванням різних систем і технологій, здійснюється і в дещо іншій формі. Студенти старших курсів, об'єднавшись у групи, під керівництвом викладачів або представника фірми працюють над конкретним проектом. При цьому студенти отримують навички проектувальних дій, а працівники фірми заповнюють прогалини в теоретичних знаннях, таким чином, підвищуючи свою кваліфікацію. (За такою ж саме схемою організовано навчання в Інженерній майстерні університету Макгілл у Канаді). Аналогічні цілі – посилення взаємодії зі сферою виробництва – ставляться перед системою «відновлюючої освіти», яка набула поширення в розвинених країнах Європи: Німеччини, Англії, Швеції, Франції. Основною ідеєю концепції «відновлюючої освіти» є розподіл навчання на невеликі дози, які можуть чергуватися або проходити паралельно з трудовою діяльністю протягом життя людини. Така організаційна форма найбільш продуктивна в системі освіти дорослих, післядипломної підготовки та при перепідготовці спеціалістів. Незважаючи на позитивні моменти, пов'язані з інтеграцією освітнього процесу і виробництва, необхідно зазначити, що основним недоліком таких систем є недостатність часу для загальної підготовки та розширення загальнонаукового світогляду [5].

Ще одна з форм нетрадиційних гнучких освітніх систем, що виникла в результаті розвитку нових інформаційних технологій, визначається як «відкрита навчальна система» або більш поширений термін «дистанційне навчання». Навчання за цією формою здійснюють як у традиційних, так і в спеціально створених навчальних закладах, оснащених сучасними засобами навчання (комп'ютерною технікою, супутниковим зв'язком, відео та радіоапаратурою).

Основною перевагою цих навчальних закладів є можливість охоплення вищою освітою населення, яке проживає на значній відстані від наукових і навчальних центрів. Головною особливістю цих навчальних закладів є ретельне опрацювання навчальних програм, навчально-методичного забезпечення, яке розробляється командою, що складається з викладачів, теле- і радіорежисерів, фахівців із технологій навчання. При цьому максимально враховуються індивідуальні потреби слухачів і стимулюється самостійна робота. Як відзначається в літературі, найбільших успіхів у розробці та впровадженні цієї форми освіти досягли у відкритому університеті Великобританії, університеті Дікіна в Австрії, університеті навчання по радіо в Японії, Південно-тихоокеанському університеті США [5]. Ще один підхід до класифікації освітніх структур, який дозволяє виділити деякі специфічні організаційні особливості та ознаки і який використовується при проектуванні розвитку світового освітнього процесу, – це розподіл на «формальну» (інституційну) і «неформальну» освіту. Нетрадиційні освітні структури, об'єднані терміном «неформальна освіта», мають метою задоволення особливих суспільних та особистісних потреб, прагнення до самовдосконалення як в окремих питаннях професійних знань, так і в галузі етики, моралі, культурного розвитку, проведення дозвілля, охорони здоров'я та ін. Незважаючи на те, що потребу в такому навчанні може відчувати далеко не кожен член суспільства, його затребуваність висока для певної категорій населення. Зазвичай виділяють чотири типи неформальної освіти [6]:

- параформальна освіта (вечірні школи, дистанційна освіта) дає програми, що замінують формальну школу, тобто дає другий шанс тим, хто не зміг відвідувати звичайну школу;

- народна освіта націлена на обслуговування маргінальних груп. Це найменш інституціоналізований вид неформальної освіти, що включає освіту дорослих, кооперативну підготовку, політичну мобілізацію і (або) громадське виховання;

- освіта в цілях особистісного самовдосконалення (музика, мистецтво, мови, спорт) надається клубами, культурними закладами та різними асоціаціями і в більшості випадків оплачується клієнтом;

- професійна, або технічна неформальна освіта, може бути організована фірмами, профспілками, приватними навчальними закладами та агенціями, традиційними навчальними закладами (школи, коледжі, університети та ін.). Найбільший попит на неформальну освіту спостерігається в найбільш розвинених країнах [7] зокрема, як приклад навчального закладу цього типу, можна розглядати так звані «вільні університети», що виникли в США на початку 70-х років. Окремими програмами цих навчальних закладів керують традиційні університети, в їх змісті, як правило, знаходять відображення зловоденні суспільні проблеми муніципального рівня (охорона здоров'я, боротьба з наркоманією, злочинністю та за рівноправність жінок, релігійне виховання тощо). В організаційному плані система неформальної освіти містить безліч компонентів, що належать до неперервної освіти:

- навчається, як правило, доросле, працююче населення;

- пропонується широкий спектр неформальних курсів для різних верств населення залежно від існуючих потреб;

- заняття проводяться в місцевих школах, ліцеях, бібліотеках і навіть у приватних будинках;

- викладають у цих структурах не тільки професійні викладачі, а й фахівці, формально і неформально визнані в конкретній сфері діяльності. Згідно з пропозиціями МСОВ (освіта дорослих), формальна і неформальна освіта розглядаються як підсистеми неперервної освіти і припускають, що: «Вчення, набуття знань відбувається і поза систематичного освітнього процесу, поза шкіл та офіційних освітніх заходів. Тому абсолютно необхідно визнати і підкреслити співіснування різних умов і ситуацій навчання, а також по-новому визначити розподіл на формальну і неформальну освіту» [1]. Реалізація цих ідей зажадає гнучкості освітніх структур, «різноманіття, урахування потреб і здібності особистості, опори на широку освіченість, бажання і вміння самостійно здобувати знання і самовдосконалюватися» [1]. Розглядаючи змістовний компонент діяльності різних організаційних структур, наближених до ідей системи неперервної освіти, зарубіжні дослідники виділяють як стратегічні ідеї: гуманістичну спрямованість; демократизацію освіти; інтеграцію різних освітніх структур (інституційних та неформальних) традиційного і нового типу; гнучкість навчальних планів і програм; різноманіття й альтернативність підходів до організації навчального процесу; врахування потреб різних верств суспільства (молоді, жінок, інвалідів, літніх людей, колишніх військовослужбовців та ін.); зв'язок навчання з потребами суспільства і виробництва, забезпечення вільного доступу до світових інформаційних ресурсів.

Здійснення широкого доступу всіх бажаючих – випускників середніх шкіл і працюючих дорослих – до неперервної освіти в умовах різноманітності навчальних закладів, віку учнів і попередньої підготовки, можливість переривання навчання у вищому навчальному закладі і повернення до нього – стане можливою в результаті створення механізму, що регулює відносини організаційних систем у системі післядипломної неперервної освіти [1]. Розглядаючи ці питання, V Міжнародна конференція ЮНЕСКО з освіти дорослих (Гамбург, Німеччина, 1997 р.) як кінцеву мету розвитку системи освіти прийняла ідею створення «...суспільства, що навчає». В основі створення підсистеми неперервної освіти лежить ідея гнучких освітніх структур (С. Катунський) [8]. Під гнучкими освітніми системами маються на увазі організаційні системи освіти, компоненти яких мають зв'язки і відносини, що допускають можливість оперативної перебудови відповідно до динамічно мінливих потреб суспільної й індивідуальної практики.

Принцип гнучкості означає здатність освітніх структур до швидкої перебудови відповідно до потреб особистості і суспільства [8]. Для жорстких структур характерні обмеження щодо послідовності етапів освітньої діяльності, розподіл цієї діяльності за спрямованістю, призначенням і виконавцями. Ці обмеження і є перевагами таких систем, оскільки вони забезпечують загальні вимоги до змісту освіти на всіх рівнях, що відбиті в державних стандартах. На відміну від цього у гнучких освітніх структурах можуть відбуватися досить швидкі зміни напряму, рівня, змісту, форми і термінів здійснення освітніх програм (підвищення кваліфікації, перепідготовка, неформальна освіта тощо).

Аналіз праць учених дозволив з'ясувати, що освітні структури поділяються на основні, паралельні й додаткові залежно від характеру, ролі і значення потреб людини та суспільства (принцип динамічності).

Основні – в яких людина задовольняє потреби загалом і професійну освіту.

Паралельні – здатні задовольнити такі ж потреби, але вимагають специфічних умов.

Додаткові – задовольняють потреби, які в конкретних історичних умовах перевершують суспільно необхідний рівень. Незважаючи на різноманіття стратегії неперервної освіти в зарубіжних країнах, були виділено три основні моделі:

- система неперервної освіти розвивається паралельно з традиційними системами і призначена, головним чином, для людей із низьким рівнем освіти (Португалія, Китай);
- розвивається паралельно з традиційною системою, однак виступає як свого роду система, яка повинна вплинути на традиційну систему і змінити її в напрямку досягнення неперервності освіти (США, Данія, Нідерланди);
- розглядається як основний і послідовний план для зміни існуючої системи освіти (Великобританія, Франція, Швеція, Японія) [9]. Незважаючи на різноманітність функцій освітніх систем у зарубіжних країнах, найбільш характерною є економічна функція – це підготовка фахівців різних рівнів і напрямів для задоволення потреб економіки.

На ефективність виконання цієї функції визначальний вплив становить науково-технічний прогрес і викликані ним процеси диференціації й ускладнення виробництва і соціальних відносин. Ці процеси, прямо чи опосередковано впливаючи на організацію і зміст освіти в усьому світі, висувають на передній план завдання формування творчої особистості фахівця в системі професійної підготовки. Одним з основних принципів організації системи професійної освіти, який дозволяє послідовно формувати необхідні для діяльності в сфері освіти та виробництва знання, вміння і навички, є принцип багаторівневості.

Для того, щоб виявити ступінь впливу багаторівневої системи вищої інженерно-педагогічної освіти на розвиток творчих здібностей в процесі навчальної діяльності студентів, на нашу думку, слід визначити принципи багаторівневості, методологічну основу багаторівневої освіти, а також її структуру в зарубіжній системі вищої освіти.

Чим вище статус ВНЗ, тим більше у нього шансів залучити до себе найбільш обдаровану молодь, найбільш кваліфікованих викладачів та науковців, забезпечити своє фінансове благополуччя як за рахунок плати за навчання, так і за рахунок держбюджетних коштів, отримання спеціальних стипендій і пожертвувань від корпорацій і приватних осіб.

Багаторівнева система підготовки фахівців дозволяє:

- закласти в основу навчального процесу потреби особистості студентів в освіті;
- створити умови для індивідуалізації навчання, вибрати шляхи і засоби для їх реалізації;
- формувати у студентів стійку пізнавальну професійну мотивацію;
- забезпечити випереджаючий (порівняно із загальною практикою) розвиток необхідних якостей фахівця і якостей особистості в кожного студента;
- враховувати потреби економіки у фахівцях різних рівнів, нових напрямів і швидко задовольняти їх;
- орієнтувати навчання студентів на майбутню виробничу діяльність і нові перспективні об'єкти;

- виділити як обов'язкову вимогу для всіх суб'єктів процесу навчання (викладачів і студентів) відповідальність за якість кінцевого результату [10].

Вважаємо, що принципи багаторівневості, що виділені науковцями [10.] мають стати провідними у процесі неперервної інженерно-педагогічної освіти викладачів технічних дисциплін.

Розглянемо процес професійної підготовки у вищих інженерно-педагогічних навчальних закладах (дослідницьку складову), що є провідною для системи післядипломної освіти. Вважаємо, що раціонально організований навчальний процес повинен систематично створювати всі зовнішні передумови для розвитку творчих здібностей майбутніх інженерів-педагогів. Передумовою для розвитку творчих здібностей студентів є раціональна організація навчального процесу у ВНЗ в рамках багаторівневої системи неперервної освіти. Принцип багаторівневості пов'язаний з оптимізацією, приведенням у відповідність практики вищої інженерно-педагогічної освіти і запитів системи професійно-технічної освіти. На кожному рівні ставляться свої цілі і завдання. Відповідно до цього змінюється зміст освіти, форми і методи організації навчання, стимулювання і контролю. Таким чином, об'єктивно виникає необхідність розгортання всієї системи умов і процесуально-діяльнісного компонента підготовки майбутніх інженерів-педагогів на основі інтеграції педагогічної науки з виробництвом.

У зарубіжній вищій школі склалася специфічна концепція організації та стимулювання наукової діяльності студентів зі зростаючими вимогами до неї. Сформована система зростаючих вимог до наукової діяльності студентів реалізується на двох взаємопов'язаних етапах: навчально-дослідницька робота на молодших курсах у рамках базового рівня і наукова діяльність на старших курсах навчання в рамках основного рівня. На цих етапах виявляються основні сучасні тенденції розвитку наукової діяльності студентів [11]. На першому етапі навчання дві третини навчального часу відводиться на самостійну роботу, яка жорстко планується і контролюється. На цьому етапі студенти здобувають навички, що необхідні для виконання науково-дослідної роботи. Залучення студентів до науково-дослідної роботи в основному здійснюється на другому етапі навчання. У вищих навчальних закладах США, Німеччини, Франції, Швеції виконання науково-дослідних робіт є основою навчання студентів, орієнтованих на науково-дослідну роботу після завершення освіти. У ВНЗ Великобританії поділ студентів за напрямками подальшої роботи не проводиться, наукова робота їх організується в складі студентських наукових груп. Система організації та стимулювання наукової діяльності студентів у зарубіжних ВНЗ не уніфікована, і її організація в провідних зарубіжних країнах, як правило, різна. Відмінності існують навіть у масштабі однієї країни (в США і в Німеччині, наприклад, в масштабах штатів і федеральних земель). Різна також ступінь розвитку наукової діяльності студентів: в одних ВНЗ – практикуються лише окремі її елементи, в інших – ціла система, що передбачає виконання студентами практичних і наукових робіт у фірмах – протягом майже половини терміну навчання у ВНЗ. Проте об'єктивні умови призвели до появи низки спільних рис. Це знаходить своє вираження в теоретичних обґрунтуваннях, у принципах, формах і методах організації наукової діяльності студентів та тенденції її розвитку. Основною спільною рисою для всіх країн є максимально раннє залучення студентів до наукової дослідницької роботи [12]. Ефективність навчання студентів на різних етапах навчання залежить від ряду чинників, а саме: спрямованість, цільова установка навчання, відповідність рівня організації наукової діяльності студентів завданням, що стоять перед суспільством і вищою школою, наявність часу на наукову роботу як у самих студентів, так і у викладачів і співробітників ВНЗ, рівень розвитку матеріально-технічної бази вишів, наявність контактів ВНЗ з підприємствами, фірмами, форми заохочення студентів за участь у науковій діяльності тощо. Ступінь розвитку наукової діяльності студентів, форми і методи їх навчання дослідним навичкам істотно залежать від соціальних умов, від тих цілей, які стоять перед студентами [11].

Висновки. Отже, у статті проаналізовано погляди учених на значущість неперервної освіти у вищих навчальних закладах. Виявлено, що провідні принципи неперервної освіти

мають бути закладені в основу неперервної інженерно-педагогічної освіти викладачів технічних дисциплін.

Для викладачів технічних дисциплін особливо значущою є педагогічна підготовка, при якій можна реалізувати особистісний потенціал неперервного розвитку професійних умінь та якостей фахівця.

Перспективи подальших досліджень. Потребують подальшої розробки теоретичні та методичні засади системи неперервної інженерно-педагогічної освіти викладачів технічних дисциплін.

Список використаних джерел

1. Сорокоумова Г. Д. Развитие теории непрерывного образования в США / Г. Д. Сорокоумова // Гуманистические тенденции в развитии непрерывного образования взрослых в России и США. – М. : Ин-т теор. педаг. и междунар. исслед. в образовании Рос. акад. образования, 1994. – С. 145–162.
2. Terry G. International dictionary of education / G. Terry, J. Thomas. – N.Y., 1997. – 381 p.
3. Педагогический энциклопедический словарь / гл. ред. Б. М. Бим-Бад; редкол. : М. Безруких, В. Болотов, Л. Глебова [и др.]. – М. : Большая Российская энциклопедия, 2003. – 528 с.
4. Алферов С. Ю. Непрерывное образование. Опыт развитых стран / С. Ю. Алферов // Сов. педагогика. – 1990. – № 8. – С. 131–136.
5. Валеева Н. Ш. Становление и развитие дополнительного профессионального образования студентов в техническом вузе / Н. Ш. Валеева. – Казань, 1998. – 176 с.
6. Бок Д. Университеты и будущее Америки / Д. Бок. – М. : Изд-во МГУ, 1993. – 128 с.
7. Алан Ж. Вклад в будущее: приоритет образования / Ж. Алан. – М. : Педагогика-Пресс : ЮНЕСКО : Междунар. ин-т планир. образования, 1993. – 164 с.
8. Катунская С. Ф. Гибкие образовательные структуры в системе непрерывного образования / С. Ф. Катунская. – М., 1989. – 52 с. – (Обзор информ. / НИИ ВШ ; Вып. 5)
9. Отчет института проф.-техн. образования Рос. акад. образования : отчет отделения базового проф. образования за 1997 г. – М. : Рос. акад. образования, 1997.
10. Педагогическая мысль в странах Запада на современном этапе : сб. науч. тр. / отв. ред. В. Я. Пилиповский. – М. : Изд-во АПН СССР, 1991. – 95 с.
11. Кларин М. В. Инновационные методы обучения в современной зарубежной педагогике / М. В. Кларин // Педагогика. – 1994. – № 5. – С. 5–10.
12. Никандров Н. Д. Современная высшая школа капиталистических стран: основные вопросы дидактики / Н. Д. Никандров. – М. : Высшая школа, 1978. – 279 с.

Кулешова В. В.

До проблеми ретроспективного аналізу зарубіжного досвіду функціонування системи неперервної професійної освіти

Автором проаналізовано поняття «неперервна освіта». Обґрунтовано провідні принципи неперервної освіти, що повинні стати базовими при здійсненні неперервної інженерно-педагогічної освіти викладачів технічних дисциплін. Здійснено аналіз концепції неперервної освіти у вищих зарубіжних навчальних закладах, проаналізовано досвід функціонування вищих навчальних закладів із проблеми неперервної освіти та організації наукової діяльності студентів.

Ключові слова: освіта, вища освіта, система неперервної освіти, нетрадиційні гнучкі освітні системи, освіта дорослих, підвищення кваліфікації.

Кулешова В. В.

К проблеме ретроспективного анализа зарубежного опыта функционирования системы непрерывного профессионального образования

Автором проанализировано понятие "непрерывное образование". Обоснованы

ведущие принципы непрерывного образования, которые должны стать базовыми при осуществлении непрерывного инженерно-педагогического образования преподавателей технических дисциплин. Осуществлен анализ концепции непрерывного образования в высших зарубежных учебных заведениях, проанализирован опыт функционирования высших учебных заведений по проблеме непрерывного образования и организации научной деятельности студентов

Ключевые слова: образование, высшее образование, система непрерывного образования, нетрадиционные гибкие образовательные системы, образование взрослых, повышение квалификации.

V. Kuleshova

About the Problem of Retrospective Analysis of Foreign Experience Concerning Functioning of the System of Life-Long Professional Education

The author analyzed a concept “life-long education”. The major principles are substantiated of life-long education, which must become basis while realizing life-long engineering pedagogical education for teachers of technical disciplines. The analysis has been made of the life-long education concept in foreign higher education establishments, as well as the experience of its implementation and organization of students’ research activities.

Key words: education, higher education, system of life-long education, non-traditional flexible educational system, education for adults, improvement of qualification.

Стаття надійшла до редакції 27.12.2011 р.